

Purkyně a *genius loci*

Jan Evangelista Purkyně, jak také uvádí řada článků v tomto čísle Živy, byl mužem více talentů; psal básně, mohl být kantorem a současně spisovatelem, měl hudební nadání. Proč se tedy stal právě přírodovědcem? Mám na to, jako libochovický patriot a znalec místního prostředí, svou vlastní teorii. Když o ní napíše, bude to ale asi vypadat jako cimrmanovská úvaha. Necht' mi tedy čtenář promine, jestliže tvrdím, že existuje tak zvláštní kouzlo městečka Libochovic, že vzbuzuje přírodovědecké sklony.

Purkyně se zde narodil na libochovickém zámku a v blízké škole vedle kostela absolvoval prvních několik tříd základního vzdělání. Pevný vztah k rodišti mu zůstal a je to znát z toho, že své jméno někdy psal s přízviskem Libochovický. Není ovšem jediným libochovickým přírodovědcem. Naznačenou teorii opírám o pozoruhodný výčet historicky významných postav, jež prošly touto obcí a něco znamenaly, pokud jde o biologii, anebo s ní víceméně související zahradní umění:

- Jan Tulipán, označovaný jako znalec zahradního umění a krasozahradník přišel do Libochovic r. 1686 a příštích 26 let působil ve službě u knížete Jana Karla Dietrichsteina. Proslul jako první šířitel pěstování zákrsků a tvarovaných forem ovocných

dřevin v Čechách a tvůrce dodnes slavného libochovického zámeckého parku.

- Jan Jirásek, diplomovaný inženýr (1754 až 1797), se v Libochovicích narodil, dlouho zde žil a stal se přírodovědcem (geolog, botanik, zoolog).

- Jan E. Purkyně (1787–1869), žil v Libochovicích do r. 1798.

- František Klapálek (1863–1919), entomolog, zakladatel Entomologické společnosti. Do Libochovic jezdil často na návštěvu ke svému strýci a je zde dokonce pohřben.

- Hrabě Johann Joseph Herberstein-Prosau (1854–1944), majitel panství s velkým smyslem pro zahradní umění a přírodu. Proslul sběry a importem živých rostlin z Cejlonu, Indie a Afriky.

- Josef Rublič (1887–1953) žil v Libochovicích v letech 1916–53 a byl vrchním zahradníkem u Herbersteinů. Po 2. světové válce se stal generálním inspektorem českých zámeckých zahrad a parků, provedl rekonstrukci parku v Libochovicích podle původního Tulipánova vzoru. Pražská Vysoká škola zemědělská ho jmenovala docentem, byl spoluautorem Zahradnického slovníku naučného.

- Zdeněk Pilous (1912–2000), učitel, proslulý znalec mechů a autor bryologických monografií, v letech 1938–45 žil u příbuzných v Brníkově u Libochovic; v té době publikoval nálezy mechů z Libochovicka a blízkého Českého středohoří.

- Pavel Kyslík (*1949), současný biofyzik působící v Mikrobiologickém ústavu Akademie věd ČR, žil v Libochovicích v letech 1949–72, tedy až do skončení studií.

Magický kruh přírodních prvků kolem Libochovic, zřejmě vyzařujících ony kouzelné působky ovlivňující lidskou duši, tvoří na severní straně kulisa Českého středohoří s úžasnou stepní květenou, faunou bezobratlých a unikátní geologií, na východě je vidět památný Říp s jeho záhadným, a přitom měřitelným magnetismem. Ale než tam zrak dojde, zastaví se ještě na libochovickém Šibeničním vrchu s nalezištěm druhohorních fosilií v opuce. Kluci mé generace tam chodili na badatelské výpravy a cestou ještě zjara lovili v jedné roklí čolky obecné, ač v lomu pod blízkým Hazmburkem bývali i vzácní čolci

1 Řeka Ohře tekla v Purkyňově době hned pod libochovickým zámkem. Dnes má přemístěné koryto, ale v těchto místech se zachovala malebná zátoka s pozůstatkem mostního pilíře uprostřed. Mlýn v podzámčí úplně zmizel.

velcí, než jim tuň zasypali skládkou odpadu. U Ohře je lužní les Myslivna s jarním květnatým aspektem, místo, kde je i bohatství mechů prozkoumané zmíněným Z. Pilousem. Není ale jediný, je tam jižně od Libochovic ještě jiný, teplomilný dubohabrový les Šebín, oplývající několika druhy orchidejí. Je svažité, najdeme ho na tzv. Peruckém zlomu křídových vrstev. Tam, kde byly na téměř zlomu pastviny, nachází se bohatá vápnomilná flóra s chráněnými druhy i zajímavá fauna. Přeploveme-li od Šebína řeku, octneme se pod několika pahorky vulkanického původu, známými jako Křesínské vrchy (Živa 2010, 2: 68–69). Jejich květena i vzácná pleveľová společenstva v okolních polích jsou botanickou lahůdkou, zmíněnou vícekrát v odborné literatuře. Jsou vlastně předsunutou extrémně teplou částí Českého středohoří, jež je samo o sobě unikátem evropského významu. Uprostřed popsaného kruhu je libochovický zámecký park, a i rozsáhlý městský teskný park. Vzácné staré stromové, zahradní architektura, mikroklima řeky protékající Libochovicemi, s hojnými rybami včetně štik a sumců, malebná zátoka hned pod zámekem.

Dnes je vše oproti časům dřívějším buďto zpustlé, anebo drobných příkras zbavené a kvůli snadné údržbě zjednodušené a esteticky ošizené. Kde je popel ze spáleného umělecky vyřezávaného včelína ze zámeckého parku (obdivovaného díla místního truhlářství Pour), kde je pískovcový stolec s rovněž kamennými sedačkami, kde je polygonální dřevěná lavice kolem silného jasanového kmene, kde je do akordu vyladěná zvucící vodní kaskáda v alpínu, kde jsou staré stodoly z opukového kamene s obrovskými ručně kovanými visacími zámky na vratech, kde je dlažba z ohlazených čedičových kočičích hlav a prosperující barevná pole letniček určených pro šlechtění a vývoz osiva? Ale přesto, když rozkvetou meruňky v sadech pod zříceninou hradu Hazmburku a pole zavoní úrodnou půdou, nevozte děti do Libochovic. Mohly by se stát přírodovědci a přinejlepším by dopadly jako Purkyně – věčný rebel nenáviděný kariéristy a dogmatickými hodnostáři, málo movitý, provázený smutnými událostmi v rodině, po stránce profese těžší a špatně definovaný. Jeho muzeum v Libochovicích je naštěstí již zrušeno – bylo dost podobné tomu Cimrmanovu ve známém filmu.

Fejeton byl dopsán. Zbývalo pořádit dokumentární fotografii současného stavu zmíněné školy, kde génus české biologie nabýval prvních vědomostí. Právě při tom se přihodila groteskní příhoda, hodná zaznamenání. Z potřebného odstupu jsem namířil na příslušný dům fotoaparát a z radoval se, že kromě staré známé v rozích rezavějící emailové informační tabule pořízené r. 1937 spatřuji konečně i novou umělecky vypracovanou bronzovou pamětní desku. Na té dosavadní nezdobné tabuli je totiž psáno hlavně o vcelku nezajímavé místní historii, kdežto Purkyně je zmíněn jen poslední větou. Myslil jsem tedy, že důstojná nová deska je samozřejmě věnována J. E. Purkynovi. Až při pohledu blížka jsem zjistil, že patří legionáři a literátovi Josefu Koptovi, zemřelému v r. 1962. Jako autor by pravděpodobně byl

zapomenut, nebýt nedávno vzniklého filmu Hlídač č. 47 podle scénáře E. Vernera na motiv jeho románu. Oslavena je tedy osobnost známá jen málo a uvnitř českých hranic, kdežto světoznámý vědec zůstává vzpomenu jen v emailu.

Pane profesore, promiňte mi, stál jsem na chodníku a smál se. Jak Váš vědecký um leckterým univerzitním autoritám překážel a jak ho dnes lid obecný také vesměs neoceňuje. Pane profesore, se svou poctivou povahou byste stejně dneska nejspíš i v soutěži o granty pohořel!

2 Kulisa Českého středohoří se zříceninou hradu Hazmburku a Libochovicemi
3 Škola vedle kostela, kde J. E. Purkyně absolvoval prvních několik tříd základního vzdělání.

4 Přínos J. E. Purkyně v Libochovicích zastínilo působení úředníka a spisovatele J. Kopty (později pracoval na ministerstvu v Praze), který zde, na bývalé škole, má novou bronzovou desku. Purkyně je zmíněn pouze poslední větou na rezavějící tabuli z r. 1937. Snímky M. Studničky, obr. 1 z archivu O. Brázdy